

Trivent Libri

© The Authors (2018)

Available online at <http://trivent-publishing.eu/>

Discriminarea femeilor din România în societate și în viața economică în sec. XX

The Discrimination Women in Romania in the Society and Economic Life of the 20th Century

Sorin Bulboacă

“Vasile Goldis” Western University of Arad, Romania

sorin_bulboacă@yahoo.com

Abstract

This study discusses the discrimination of women in contemporary Romanian society. During the communist regime, the state had completely subordinated the projection of the woman to its ideology, but brought some changes in the status of women in society, the most important being free access to education. Discrimination against women in the economic life was visible through the followings: lesser paid jobs, dismissal of pregnant women, sexual harassment at work, domestic violence, etc. Offensive language against women was also a form of discrimination. Refusal to hire women managers in view of appearance and age was yet another form of discrimination. In everyday life, successful publications widely circulated prejudices, traditional stereotypes and jokes which reflected the unbalanced power relations and sexism which still exists on all levels of society.

Ombudsman and the National Council for Combating Discrimination is the institution which fights all forms of discrimination against women in Romanian society. Local public institutions were required to intervene and take specific measures against domestic violence. We believe that the education of new generations of students, guided by European values, play an important role in changing attitudes in combating discrimination against women and all forms of violence in Romanian society.

Keywords: discrimination; women; gender inequalities; education; society

Discriminarea femeilor din România în societate și în viața economică în secolul XX

Sorin Bulboacă

Universitatea de Vest "Vasile Goldis" din Arad

Introducere

Studiul își propune să evidențieze câteva dintre cele mai răspândite modalități de discriminare a femeilor în societatea românească actuală, fără să intenționeze realizarea unei abordări exhaustive. Din perspectivă psiho – sociologică, discriminarea reprezintă o **diferențiere** (favorabilă sau nefavorabilă) care a devenit categorică la nivel intelectual, prin **detașarea** subiectului discriminat din context, constituindu-se astfel într-o serie de repere pentru persoana care discriminează. Discriminarea **implică un prejudiciu** adus unei persoane sau unui grup de persoane; se produce la adresa individului sau a grupurilor. Discriminarea este condiționată atât de factori obiectivi, dar mai ales și de factori subiectivi. În ultimă instanță, discriminarea reprezintă un efect mai mult sau mai puțin direct al împărțirii societății în grupuri antagoniste¹.

Prejudecățile și discriminarea au fost larg răspândite în istoria omenirii și sunt prezente și astăzi, chiar în societățile și statele cele mai avansate. Prejudecățile se referă la **opinii sau atitudini** manifestate de membri unui grup față de altul. Așa cum sublinează celebrul sociolog britanic Anthony Giddens, opiniile preconcepute

¹ *Mediatori antidiscriminare* (București, 2007), 3-4 .

ale unei persoane sunt adesea bazate pe convenții verbale, mai degrabă decât pe evidențe sociale și sunt rezistente la schimbare, chiar și în fața unor informații noi. Oamenii pot manifesta prejudecăți favorabile despre grupurile cu care se identifică și negative despre celelalte. O persoană care manifestă prejudecăți față de un anumit grup social refuză argumentele logice². Din perspectivă juridică, **ordonanța de guvern nr. 137 din anul 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare**, articolul 2, definește discriminarea în modul următor: „prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice”³.

Din perspectivă strict juridică, în România, Constituția și celelalte legi ale țării postulează o egalitate deplină între bărbat și femeie, în privința tuturor drepturilor civile, politice, economice, religioase etc. Egalitatea în fața legii nu înseamnă că fenomenul discriminării este exclus în țara noastră, fiind prezent în societate, în economie, în familie etc. În practică, în realitate, o femeie în România dar și în alte țări, se bucură de **mai puține drepturi și avantaje** decât un bărbat. Deși *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului* din 4 septembrie 1950 prevede, în articolul 14 că ”*Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă,*

² Anthony Giddens, *Sociologia* (București: All, 2001), 235-236.

³ ****Ordonanța nr. 137/2000 din 31.08.2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare*, text actualizat la data de 23.07.2006.

culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”. Societatea, din punct de vedere etic, trebuie să asigure egalitatea de șanse între bărbați și femei. În multe țări, femeile au un statut inferior de facto⁴. Discriminarea femeilor este un fapt social negativ moștenit din Evul Mediu în Europa de Răsărit, inclusiv în Țările Române. Familia tradițională se bazează pe o *autoritate totală a soțului asupra soției*. Ea se manifestă ca o tiranie manifestată adesea prin faptul că nevasta avea întreaga responsabilitate a gospodăriei și a creșterii copiilor⁵. Sociologul german Max Weber explică detaliat *conceptul de familie patriarhală*. În opinia marelui sociolog german, *conceptul semnifică autoritatea paternală asupra soției și copiilor*, în contextul în care cea mai mare parte a obligațiilor și muncilor în gospodărie îi revin femeii. Nevestele munceau în cămin (ca și casnice), în agricultură sau meșteșuguri sătești. În societatea tradițională, *femeia nu are capacitatea de decizie și de multe ori nici măcar nu era consultată de soț*⁶. Călătorii străini care au trecut prin Țările Române, începând cu veacul al XVII-lea, evidențiază pregnant statutul inferior al soției în interiorul familiei românești tradiționale.

Mult timp, societatea a fost dominată de către bărbați, femeilor revenindu-le roluri considerate mai puțin importante. Accesul femeilor la educație, la un loc de muncă, participarea politică etc. au devenit realități abia în societatea contemporană, în sec. XX. De regulă, pozițiile ocupate de femei pe scara socială sunt mai puțin favorabile, comparativ cu cele ocupate de bărbați. Femeile își

⁴ Bernard R. Boxill, “Egalitate, discriminare și tratament preferențial”, în *Tratat de etică*, ed. Peter Singer (Iași: Polirom, 2006), 368.

⁵ Delia Laura Din, Petre Din, „Reprezentări privind statutul femeii în familia tradițională transilvăneană a secolului al XVIII-lea”, în ****Istoricul Dan Demșea la a 70-a aniversare*, ed. Peter Hugel, Felicia Aneta Oarcea (Arad: Gutenberg Univers, 2011), 91.

⁶ Max Weber, *Economy and Society* (Los Angeles: University of California Press, 1978), 879-880.

găsesc și astăzi, cu mai mare dificultate decât bărbații, un loc de muncă potrivit nivelului de educație și calificare profesională pe care-l dețin iar accesul lor la funcțiile de conducere, la pozițiile de manageri este limitat în ciuda faptului că reprezintă peste 50% din totalul populației țării. Diferențele de salariu dintre femei și bărbați sunt semnificativ în defavoarea femeilor, chiar dacă este vorba de același loc de muncă și de aceeași responsabilitate⁷.

Statutul femeii în comunism

La nivel propagandistic, regimul comunist din România a susținut principiul egalității dintre bărbați și femei dar situația majorității femeilor din România a fost dificilă. Cu excepția acordării dreptului de vot (prin legea electorală din 1946), în plan programatic, celorlalte chestiuni specifice care priveau emanciparea femeilor, le-a fost aplicată teza stalinistă a rezolvării acestei probleme odată cu revoluționarea integrală a societății. Statul socialist a subordonat total femeia proiecțiilor sale ideologice, luând astfel locul patriarhatului masculin⁸. Regimul comunist a destructurat toate asociațiile feminine de caritate, în sfera asistenței sociale, prin desființarea lor în 1948. În spațiul privat s-a perpetuat patriarhatul masculin iar în spațiul public regimul comunist a introdus o nouă subjugare a femeii, devenită constructoare a societății socialiste și nu doar tovarășe, mamă și muncitoare⁹. Revistele pentru femei au început editarea materialelor care conțineau sfaturi despre croitul hainelor, confecționarea jucăriilor pentru copii, prepararea hranei, curățarea casei, îngrijirea grădinii etc. Un aspect negativ a fost reprezentat de creșterea violenței în căsnicie (mai ales contra

⁷ Gabriela Neagu, "Clasă socială", în *Enciclopedia dezvoltării sociale*, coord. Cătălin Zamfir, Simona M. Stănescu (Iași: Polirom, 2007), 113.

⁸ Virgiliu Țărău, "De la diversitate la integrare." "Problema femeii" și instaurarea comunismului în Europa Centrală și de Est: Cazul României", în *Condiția femeii în România în secolul XX. Studii de caz*, coord. Ghizela Cosma, Virgiliu Țărău (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002), 145.

⁹ Ibid, 158-159.

femeilor), a consumului de alcool și al infidelității în cuplu, fenomene întâlnite și în cazul femeilor¹⁰. Dar promovarea femeilor nu s-a făcut în mod real, ci a fost impusă după modelul URSS. De cele mai multe ori, femeile muncitoare erau doar o țință ce trebuia îndeplinită în programul partidului și îndeplineau un simplu rol¹¹.

Dar indiferent de sex, de vârstă, ca cetățean, trebuie să te bucuri de șanse egale, atât în viața publică, cât și în cea privată. Dacă nu se întâmplă așa, atunci persoana respectivă este discriminată. Discriminarea de orice fel este interzisă prin lege în România și în toate statele Uniunii Europene.

Discriminarea femeilor în viața economică

Se realizează discret dar eficient. Femeile care lucrează în prezent sunt concentrate în ocupații de rutină, prost plătite. La acest lucru au contribuit atât organizarea muncii cât și stereotipia referitoare la rolul fiecărui gen. Femeile au o șansă mai mare de a avea o slujbă cu normă întreagă dacă nu au copii¹². Unul dintre factorii majori care afectează cariera femeilor îl reprezintă percepția masculină referitoare la femeile angajate care au copii, pentru care munca ar ocupa un loc secund, după nașterea copiilor. În Marea Britanie, numărul restrâns al femeilor care aveau posturi manageriale înalte nu aveau copii iar multe dintre cele care intenționau să aibă copii în viitor declarau că vor să-și părăsească postul¹³. Femeile ar trebui să se bucure de aceleași oportunități de carieră ca și bărbații.

Atunci când o femeie În România nu are acces la un loc de muncă pentru că anunțul de angajare este adresat numai bărbaților este vorba de discriminare. La fel când o femeie a fost concediată pentru că a rămas însărcinată; este ilegal ca o femeie să fie întrebată

¹⁰ Oana Nicoleta Trandafir, *„Condiția femeii în Republica Populară Română”*, în *Istoria Românilor* (tratat), vol. X (*România în anii 1948-1989*), coord. acad. Dinu C. Giurescu (București: Editura Enciclopedică, 2013), 823.

¹¹ Ibid, 852.

¹² Anthony Giddens, *Sociologia* (București: All, 2001), 348-349.

¹³ Ibid, 350.

la interviul pentru angajare dacă intenționează să aibă copii în viitorul apropiat; este ilegală concedierea pe durata gravidității, în timpul concediului de maternitate, pe durata concediului pentru creșterea copilului în vârstă de până la 2 ani sau, în cazul copilului cu handicap, până la împlinirea vârstei de 3 ani. Când un patron a refuzat angajarea unei femei pe motivul că este însărcinată este un caz de discriminare; este ilegal să i se ceară unei femei un test de sarcină în perspectiva angajării¹⁴. Dacă o firmă refuză acordarea unei slujbe unei femei datorită sexului ei, aceasta merită respectiva slujbă drept compensare oricând devine disponibilă (din perspectivă etică), chiar dacă în acel moment alții sunt mai bine calificați. Este ideal să ne proiectăm o lume o lume fără discriminare de gen și fără stereotipuri și prejudecăți în cadrul actualei generații. Apelul la o lume fără discriminări sexuale și stereotipuri este justificat de compensarea oferită oamenilor pentru a ajunge la nivelul pe care aceștia l-ar avea într-o lume fără nedreptăți¹⁵. O femeie este discriminată, în contextul în care, la același nivel de pregătire și competență profesională, munca pe care o prestează are valoare egală cu munca pe care o efectuează un angajat bărbat, dar salariul este mai mic decât al respectivului bărbat. De altfel, în România, în general, salariul unei angajate femei este mai mic decât al angajaților bărbați. În anumite domenii de activitate, predominant feminine, ca asistența socială de pildă, salariul mediu este mai mic cu aproximativ 15% față de cel al altor categorii de intelectuali.

În Europa, în sec. XX, diferențele dintre salariile medii ale bărbaților și femeilor tind să se diminueze dar femeile sunt supra-reprezentate în sectoarele de slujbe mai slab plătite¹⁶. Mai ales mamele care sunt "cap de familie", întreținând și îngrijind mai

¹⁴ Sorin Bulboacă, *Drepturile omului și discriminarea* (Arad: Vasile Goldiș University Press, 2010), 83.

¹⁵ Bernard R. Boxill, "Egalitate, discriminare și tratament preferențial", în *Tratat de etică*, ed. Peter Singer (Iași: Polirom, 2006), 370-371.

¹⁶ Anthony Giddens, *Sociologia* (București: All, 2001), 254.

mulți copii trăiesc în sărăcie, se zbat în dificultăți materiale, inclusiv în România. În Uniunea Europeană există mai multe femei cu studii superioare decât bărbați dar salariile angajatelor sunt mai mici cu aproximativ 15% comparativ cu bărbații angajați¹⁷. Suedia este un caz fericit în care discriminarea femeilor în viața economică este eliminată, datorită unei legislații menite să promoveze egalitatea sexelor¹⁸. *Hărțuirea sexuală la locul de muncă* reprezintă un act de discriminare. Hărțuirea sexuală este extrem de obișnuită la locul de muncă, putând fi definită drept folosirea autorității sau puterii deținute pentru a se încerca obținerea unor favoruri sexuale. Acest lucru poate îmbrăca forme vulgare, în contextul în care unei angajate i se sugerează să consimtă la un raport sexual sub amenințarea demiterii, a pierderii locului de muncă. Dar majoritatea tipurilor de hărțuire sexuală sunt mult mai subtile. Ele implică sugestia că oferirea unor favoruri sexuale ar aduce pentru angajată alte recompense. De exemplu, în Marea Britanie, în sec. XX, 7 femei din 10 sunt afectate de hărțuire sexuală, într-o manieră prelungită pe parcursul vieții, la locul de muncă¹⁹. Dacă un șef, director (boss) hărțuiește o femeie la locul de muncă, prin amenințare, intimidare sau constrângere, pentru a obține favoruri sexuale, respectiva faptă este un abuz pe care legea îl pedepsește cu închisoarea sau cu amendă. De cele mai multe ori, angajatele respective nu reacționează de teama reală a pierderii locului de muncă. Uneori, angajarea la o anumită firmă, promovarea profesională la locul de muncă sau acordarea primelor pot fi condiționate de acceptarea tacită a avansurilor sexuale ale șefului. În acest caz, onoarea femeii este terfelită iar angajatele, când nu mai pot suporta un asemenea tratament, demisionează sau abandonează respectivul loc de muncă. Acceptarea tacită a hărțuirii sexuale este subînțeleasă în cazurile în care patronul solicită la angajare persoane disponibile

¹⁷ Ina Curic, Lorena Văetiși, *Inegalitatea de gen: violența invizibilă. Ghid de lucru pentru conștientizarea și eliminarea violenței împotriva femeilor* (Cluj-Napoca: Eikon, 2005), 63.

¹⁸ Anthony Giddens, *Sociologia* (București: All, 2001), 354-355.

¹⁹ *Ibid*, 216-217.

pentru un program prelungit, tinere până la vârsta de 35 de ani, fără familie²⁰. Constituie discriminare atitudinea patronilor de a angaja femeii având în vedere criteriul vârstei și al aspectului fizic, refuzând angajarea femeilor peste o anumită vârstă, de regulă 35- 40 de ani, când singurul criteriu legal este competența și probitatea profesională. Foarte puține femei ocupă poziții de conducere (de leadership) în managementul firmelor, fabricilor, întreprinderilor din România. Pentru ca o femeie să fie acceptată într-o funcție de conducere, trebuie să dovedească competență și aptitudini de manager într-o mult mai mare măsură decât un bărbat.

Societatea de supraviețuire se sprijină pe munca femeilor (în mediul rural). În gospodăriile din mediul rural, cei mai mulți sunt ceea ce statisticile denumesc „lucrători familiari neremunerați” iar majoritatea sunt femei. Multe sate din România sunt populate mai ales cu femei bătrâne văduve, căci în România speranța de viață a femeilor este cu 7 ani mai mare decât a bărbaților. Astfel de comunități rurale alimentează marginalismul civic. Femeilor le revine managementul domestic, administrarea resurselor în general sărace, munca fizică istovitoare cu unelte gospodărești preponderent manuale. Această calitate li se recunoaște prin sintagma impersonală „femeile sunt mai muncite”. Dincolo de metaforele nepotrivite și nerealiste utilizate de misogini – „*sexul slab*”, „*ființe neajutorate*” – femeile dovedesc multă rezistență și abilitate, doar că acestea se consumă în sensul strategiilor de supraviețuire și nu al celor de dezvoltare și autoafirmare²¹. Femeile sunt **primele concediate** (conform principiului ultima angajată, prima concediată). Șansele de a obține o slujbă sunt din ce în ce mai mici în raport cu creșterea vârstei femeilor. Femei căsătorite au devenit „casnice” și se consideră că „nu muncesc”, chiar dacă orele de muncă pe care le petrec cu treburile gospodărești pot depăși cu

²⁰ Sorin Bulboacă, *Drepturile omului și discriminarea* (Arad: Vasile Goldiș University Press, 2010), 84.

²¹ Ibid, 84-85.

mult orele de lucru ale soților săi. Indiferent de procentajul de femei aflate în cadrul forței de muncă plătite, femeile efectuează mare parte a muncilor gospodărești, a muncii focalizate pe întreținerea căminului și a creșterii copiilor²².

Discriminarea femeilor în familie și societate

Discriminarea femeilor în familie se realizează în contextul supunerii acestora **violenței domestice** (de fapt bătăii, terorii), pe baza preceptului tradițional românesc, că „*bătaia este ruptă din rai*”. Este vorba despre funcționarea dominației bărbatului asupra femeii, în societățile patriarhale. În virtutea tradiției care trece de la o generație la alta, se învață rolurile sexuale de dominator (bărbatul) și supus (femeia). Aceste roluri se conturează la vârste foarte fragede și se rafinează de-a lungul întregii vieți, în toate instanțele sociale. Structura patriarhală a societății și familiei legitimează inegalitatea dintre sexe. Mișcarea feministă contemporani consideră că violența masculină îndreptată împotriva femeilor este o consecință a poziției lipsite de putere a femeilor într-o societate patriarhală (Gabriela Irimescu, 2005:139-140). Violența împotriva femeilor este perpetuată prin toleranță, la toate nivelurile sociale iar multe femei sunt dependente de bărbați, generație după generație, din cauza inegalităților sociale, economice și politice²³. Violența domestică este considerată de către organizațiile internaționale și ca o formă de tortură a femeii pentru că produce durere sau suferință acută (fizică sau mentală). Sub aspectul manifestărilor fizice, violența domestică are ca mecanisme de producere: lovituri cu palma sau pumnul, cu piciorul, cu diverse obiecte, îmbrânciri, strangulare, mușcături, înjunghiere, arsuri, înnecare, împingerea, plesnirea, trasul de păr, desfigurare, arsuri, izbirea de pereți sau

²² Anthony Giddens, *Sociologia* (București: All, 2001), 365.

²³ Gabriela Irimescu, „Violența în familie și metodologia intervenției”, în *Asistența socială. Studii și aplicații*, coord. George Neamțu și Dumitru Stan (Iași: Polirom, 2005), 143.

mobilă sau chiar împușcare. Suferințele fizice sunt însoțite constant de cele psihologice, căci victimele sunt amenințate, manipulate, private adesea de resurse economice, uneori chiar de hrană. În situații de violență domestică există, cu diferențe de la o țară la alta, o toleranță față de asemenea acte, toleranță care se leagă de sentimentele de onoare rănită, gelozie, furie ale bărbatului, provocate de un comportament nepotrivit al nevestei, concubinei, partenerei. Aceste atitudini ale bărbaților sunt discriminatorii și tolerează de la actele impulsive la actele de răzbunare planificate, deliberate. Adesea, violențele împotriva partenerei sunt bine gândite, organizate de către bărbat, pentru că se fundamentează pe o atitudine constantă de dominare a bărbatului asupra femeii (Ana Muntean, 2003: 683). În ceea ce privește femeia victimă, s-a conturat un portret specific care cuprinde următoarele trăsături: pierderea încrederii în sine și a sentimentului valorii personale; pierderea controlului asupra situației și a propriului comportament; neglijarea personală (igienă, nutriție etc); creșterea consumului de alcool, tutun, droguri, etnobotanice; stres ridicat, anxietate mărită, angoasă; tulburări psihosomatice (ulcer, migrene, dureri de spate, alte dureri și suferințe fizice) și neglijare/agresivitate față de copii²⁴. **Limbajul ofensator** la adresa femeilor este o formă a discriminării și a violenței domestice. Numeroase apelative negative, utilizate de către bărbați, exprimă discriminarea vădită a femeilor în viața cotidiană din România: *fufă, puicuță, pipiță, pițipoancă, târfuliță, cățea, parașută, ștoarfă, panaramă, vagaboandă, zdreanță, goangă, gagicuță, bucățică, moară stricăță, bombonică, bunoacă, pisicuță, fă, blondă, țață, gîsculiță, găină, vacă, proastă, capră, muiere, balenă, butoi, iapă* etc.²⁵ Violența este, așa cum afirmă Ina Curic și Lorena Văetiși, cea mai evidentă și umilitoare formă de discriminare împotriva femeilor.). Violența împotriva femeilor este o consecință a raporturilor de

²⁴ Ibid, 153.

²⁵ Ina Curic, Lorena Văetiși, *Inegalitatea de gen: violența invizibilă. Ghid de lucru pentru conștientizarea și eliminarea violenței împotriva femeilor* (Cluj-Napoca: Eikon, 2005), 91.

putere inegale dintre femei și bărbați. Recurgerea la violență este un mod prin care femeile sunt controlate și supuse²⁶. În viața de zi cu zi prejudecățile, stereotipurile tradiționale și glumele larg vehiculate reflectă relațiile de putere inegale care persistă și sexismul existent la toate nivelele societății - celebrele **bancuri cu blonde** în care blonda -și de fapt femeia pentru că „*orice brunetă este o blondă vopsită*”- este prototipul prostiei care justifică misoginia²⁷.

Concluzii

Sanționarea oficială a actelor discriminatorii la adresa femeilor riscă să sfârșească în indiferență dacă nu e în măsură să articuleze și o atitudine publică față de ceea ce condamnă. Considerăm că școala, educația noilor generații de elevi, în spiritul valorilor europene, joacă un rol important în schimbarea mentalităților, în combaterea discriminării femeilor și tuturor formelor de violență în societatea românească. Instituțiile de protecție și asistență socială sunt implicate activ în combaterea violenței și a discriminării, la fel și Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. În România de astăzi se vorbește tot mai mult despre necesitatea reducerii inegalităților de orice tip dintre indivizi, inclusiv a inegalității de gen. Realizarea acestui obiectiv ar conduce la o mai mare stabilitate și coeziune socială. De asemenea, instituțiile publice, administrația publică locală și mass-media, prin condamnarea violenței domestice și sancționarea oricărei forme de discriminare, poate contribui la cristalizarea unei atitudini civice, democratice, în care drepturile femeilor să fie respectate iar discriminarea, abuzurile și violența să dispară. Indiferența ucide! Este important să luăm atitudine, de fiecare dată când o persoană este discriminată.

²⁶ Ibid, 9, 15.

²⁷ Ibid, 84-85.